

บทที่ 4

ลัทธิอุตตรภาวนิยม (Transcendentalism)

1. ความนำ

ในบทที่ 3 ได้กล่าวแล้วว่าในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 19 ได้เกิดแนวความคิดที่เป็น การต่อต้านทัศนะแบบพุทธิปัญญาในยุคปฏิวัติ โดยมีการหันกลับไปยึดมั่นในศาสนาอย่าง เคร่งครัด สำหรับบทที่ 4 นี้ จะกล่าวถึงลัทธิปรัชญาที่เกิดขึ้นในยุคเดียวกับยุคนิยมคัมภีร์ แต่มีศูนย์กลางอยู่ที่นิวอิงก์แลนด์(อาณานิคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) และนับว่าเป็นปฏิกริยา ที่คัดค้านพวกพุทธิปัญญาเช่นเดียวกัน คือในปี ค.ศ. 1836 ได้มีขบวนการทางจิตนิยมเกิดขึ้น ที่บอสตัน เหล่านักคิดรวมกันเป็นกลุ่มเรียกว่า “Transcendental Club” แนวความคิดของกลุ่มนี้ เป็นทัศนคติกว้าง ๆ มากกว่าจะเป็นระบบ อย่างไรก็ตามอาจเรียกปรัชญาของกลุ่มนี้ว่า “ลัทธิ อุตตรภาวนิยม” ลัทธินี้เป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิประจักษ์นิยมของลอค ลัทธิสสารนิยม เหตุผลนิยม คาลวินนิสม์ และเทพนิยม อุตตรภาวนิยม เชื่อในอูตรภาวะของพระเจ้า คือเชื่อว่าพระเจ้าหรือ สิ่งสัมบูรณ์อยู่ภายในโลกนี้ ซึ่งตรงข้ามกับลัทธิเทพนิยมที่ถือว่าพระเจ้านั้นอยู่นอกโลกหรือ ไม่ได้อยู่ในโลกนี้ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามนุษย์สามารถเข้าถึงพระเจ้าได้โดยใช้อชฌัตติกญาณ ซึ่งเป็นสัมพันธภาพโดยตรงระหว่างจิตกับพระเจ้า วิธีการอชฌัตติกญาณอยู่พ้นขอบเขตของ ผัสสะ ความเข้าใจ ศาสนจักร และพระคัมภีร์อุตตรภาวนิยมยืนยันว่า มนุษย์มีความสามารถ พิเศษคือ มีอชฌัตติกญาณที่จะเข้าถึงความจริงสูงสุดได้ สามารถจะมีความรู้ที่มั่นใจได้ในสิ่ง เหนือธรรมชาติ ซึ่งประสาทสัมผัสไม่อาจทำได้ ดังนั้น ในทางญาณวิทยาจัดเป็นอชฌัตติกญาณ- นิยม ส่วนในทางจริยศาสตร์ได้รวมเอาความเชื่อหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน คือ ปัจเจกบุคคลนิยม ฌานนิยม และทัศนะที่มีต่อธรรมชาติของมนุษย์จัดเป็นสุทธรรคนิยมนักปรัชญาสำคัญในลัทธินี้ คือ อีเมอร์สัน (Emerson) ธอโร (Thoreau) และปาร์กเกอร์ (Parker)

ความเชื่อเรื่องอชฌัตติกญาณของอุตตรภาวนิยมนี้ คล้ายกับความเชื่อเรื่อง “ผัสสะ เหนือธรรมชาติ” ในปรัชญาของโจนาธาน เอ็ดเวิร์ดส์ แต่ต่างกันตรงที่ว่า ผัสสะพิเศษนี้มิได้ เฉพาะบุคคลผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกเท่านั้น ส่วนอชฌัตติกญาณ หรือความสามารถที่จะเข้าถึง

ความแท้จริงนี้เป็นสิทธิที่มีมาแต่เกิดของมนุษย์ทุกคน มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในทางจิต และศักดิ์ศรีในเรื่องความสามารถที่จะติดต่อกับพระเจ้า ทัศนคติของอูตรภวนิยมจึงมีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าทัศนคติของเอ็ดเวิร์ดส์

ลัทธิอูตรภวนิยมเป็นปฏิกิริยาคัดค้านการยอมรับความสำคัญของวิทยาศาสตร์และการใช้เหตุผลซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของยุคพุทธิปัญญา พวกอูตรภวนิยมเชื่อว่า ความก้าวหน้าของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ ความไว้วางใจในตนเอง (Self-reliance) ผู้ที่มีความมั่นคงแน่วแน่ในการแสวงหาภายในความคิดของตัวเองจะพบความจริงสากล หรือกล่าวได้ว่า “การไว้วางใจตนเองก็คือการไว้วางใจในพระเจ้า”¹ ดังนั้น อัจฉมัตติญาณเท่านั้นเป็นวิธีการในการรู้จักความจริง พวกอูตรภวนิยมไม่เชื่อถือในสถาบันและศาสนจักรทั้งหลายที่จำกัดการทำงานอย่างอิสระของอัจฉมัตติญาณ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์จำกัดอิสรภาพมนุษย์ในการแสวงหาด้วยญาณ วิทยาศาสตร์จำกัดขอบเขตของจิตลงเป็นขบวนการทดลองสังเกตที่เป็นระบบ ประเพณีและประวัติศาสตร์จำกัดการเคลื่อนไหวของจิต รวมทั้งองค์กรทางศีลธรรมเช่นสถาบันทางศาสนา โบสถ์ ชัดขวางไม่ให้วิญญาณมีอิสระ ดังนั้น พวกอูตรภวนิยมจำนวนไม่น้อยที่แยกตัวออกจากศาสนจักร แต่บางคนยังคงเป็นคริสเตียนที่เคร่งครัด อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของขบวนการนี้ได้สร้างเสริมวิญญาณแห่งเสรีภาพทางศาสนาในอเมริกา

สรุปแล้ว ความเชื่อร่วมกันของพวกอูตรภวนิยม ก็คือ ปัจเจกบุคคลสามารถเข้าถึงความจริงสากลโดยการใช้อัจฉมัตติญาณ ในทางปรัชญาจัดเป็นจิตนิยมแบบหนึ่ง คือ จิตนิยมแบบจินตนิยม (romantic idealism)

2. นักปรัชญาสำคัญ

- ราล์ฟ วาโด อีเมอร์สัน (Ralph Waldo Emerson 1803-1882)

ประวัติ อีเมอร์สันเกิดที่บอสตัน ในปี ค.ศ. 1803 จบการศึกษาจาก Harvard Divinity School เมื่อปี 1829 และได้เป็นนักเทศน์ที่โบสถ์บอสตัน ต่อมาในปี 1832 เขาเกิดความรู้สึกว่าความคิดของเขาเข้ากันไม่ได้กับเพื่อนนักเทศน์ด้วยกัน จึงตัดสินใจเดินทางไปยุโรปเพื่อแสวงหาความเป็นตัวของตัวเอง และความคิดใหม่ ระหว่างการเดินทางภายในเรือ เขาได้พบความคิดบางอย่างที่ทำให้เขากลายเป็นนักอูตรภวนิยม คือ เขาได้พบพระเจ้าภายในใจของตนเอง ด้วยการตั้งใจฟังก็สามารภได้ยินเสียงพระเจ้าดังมาจากใจของตน เมื่ออีเมอร์สันพบวิธีการอูตรภวะในการหลุดพ้นด้วยตนเอง จึงเดินทางกลับอเมริกาและอุทิศชีวิตให้กับความเชื่อ และการชักจูงผู้อื่นให้เชื่อว่าคนเราสามารถพบพระเจ้าภายในใจของตัวเอง โดยวิธีการใช้อัจฉมัตติญาณ

ไม่ต้องใช้ตรรกวิทยา หรือ ความเข้าใจ วิธีการนี้เป็นปัจเจกภาพ จิตเข้าสู่สัมผัสโดยตรงกับความจริงสากลไม่ต้องอาศัยสิ่งใดทั้งสิ้น สื่อที่อิมเมอร์สันใช้มีทั้ง บทกวี บทวิเคราะห์ และกาพย์บรรยาย

อิมเมอร์สันจัดเป็นนักคิดที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวอเมริกันรุ่นหลังมากกว่านักคิดคนอื่น ๆ ชาวอเมริกันจำนวนมากถือว่าเขาเป็นบ่อเกิดแห่งแรงบันดาลใจใหม่ และเป็นผู้นำแห่งความปรารถนาอันไม่สิ้นสุดและความหวังของมนุษย์ ซึ่งเป็นเพราะว่าอิมเมอร์สันได้พบคุณค่าและอุดมคติแท้จริงภายในจินตนาการอันเลิศเลอที่แสดงออกมาในบทกวี

ทัศนะทางปรัชญาของอิมเมอร์สัน

1. ความหมายของคำว่า อุดตราบวาระ (transcendental)

จากสุนทรพจน์เรื่อง “นักอูดตราบวาระนิยม” (The Transcendentalist) ในปี 1842 อิมเมอร์สันได้บอกเล่าถึงความเป็นมาของขบวนการนี้ว่า คำว่า “อูดตราบวาระนิยม” นั้น เป็นคำที่ขอยืมมาจากปรัชญาของคานท์ (Kant) นักปรัชญาชาวเยอรมัน แต่ความหมายได้เปลี่ยนไปมาก คานท์ใช้คำนี้เพื่อแสดงว่ามีความคิดประเภทที่สำคัญมากประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้มาจากประสบการณ์ แต่อยู่เหนือประสบการณ์ คนเราได้รับประสบการณ์จากความคิดประเภทนี้ ซึ่งเป็นอัมผัสตติกญาณของจิต คานท์เรียกความคิดประเภทนี้ว่า “แบบอูดตราบวาระ” แต่สำหรับอิมเมอร์สันและนักคิดคนอื่น ๆ ในขบวนการเดียวกันมีความเห็นว่า อะไรก็ตามที่อยู่ในประเภทของความคิดที่เป็นอัมผัสตติกญาณแล้ว ถือว่าเป็นอูดตราบวาระ ดังนั้น คำว่าอูดตราบวาระ หมายถึง การหยั่งรู้โดยตรงหรืออัมผัสตติกญาณของจิตซึ่งมีไม่จำกัด อัมผัสตติกญาณจึงไม่เป็นแต่เพียงบ่อเกิดของความรู้ แต่ยังเป็นบ่อเกิดของความจริงที่ลึกซึ้งสูงสุด และสำคัญที่สุดอีกด้วยในทัศนะของคานท์ที่ไม่มีความรู้ที่เป็นอัมผัสตติกญาณ มีเพียงรูปแบบของผัสสะ 2 อย่างเท่านั้น ที่คานท์ถือว่าเป็นอัมผัสตติกญาณบริสุทธิ์ คือ อัมผัสตติกญาณบริสุทธิ์ของอวกาศ และอัมผัสตติกญาณบริสุทธิ์ของเวลา คานท์เชื่อว่าอวกาศและเวลาไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่จริงภายในจักรวาล มันเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือรูปแบบที่ประสบการณ์ถูกจัดระเบียบให้เข้ามาสู่จิต

การขอยืมเอาคำนี้มาใช้ของอิมเมอร์สันได้เพิ่มเติมความหมายในทางจินตนิยม (romanticism) ที่สำคัญเข้าไป โดยได้รับอิทธิพลจากโคเลอร์ริดจ์* (Coleridge) และนักจินตนิยมอื่น ๆ อิมเมอร์สันใช้คำว่า “อัมผัสตติกญาณ” เพื่อแสดงถึงความสามารถในการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์เชิงกวี มองอย่างจงใจด้วยความสดชื่นและเต็มไปด้วยอารมณ์แห่งจินตนาการอันกว้างไกล

* Samuel Taylor Coleridge (1772-1834) เป็นกวีผู้มีชื่อเสียงชาวอังกฤษ เป็นผู้มีความสนใจในเรื่องจิตวิญญาณอย่างมาก ผลงานของเขามีอิทธิพลอย่างสูงต่ออูดตราบวาระนิยมในอเมริกา

อีเมอร์สันเปรียบเทียบว่า บุคคลผู้มีผัสสะจัดความคิดให้คล้อยตามวัตถุ แต่กวีจัดวัตถุให้คล้อยตามจิต กวีนั้นเป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์จึงนับว่าเป็นนักอุตตรวาณนิยม หรือ นักจิตนิยม โดยกำเนิด ซึ่งเป็นเพราะว่าเขามีความไว้วางใจในตนเอง (self-reliance) อย่างแท้จริง กวีสร้างโลกจากจินตนาการของเขาหรือจากอชฌัตติกญาณของจิต หรือจากเหตุผล อีเมอร์สันถือว่า จินตภาพ อชฌัตติกญาณ และเหตุผล คือสิ่งเดียวกัน แต่ละอย่างแสดงถึงการสร้างสรรค์ของจิต อชฌัตติกญาณ คือ การที่จิตมองเห็นโดยตรง เหตุผล คือ การที่จิตรู้หรือเข้าใจ และจินตนาการ คือ การสร้างสรรค์สิ่งที่ถูกรู้

เพราะฉะนั้น อุตตรวาณนิยม ในทัศนะของอีเมอร์สันก็คือ “จิตนิยมแบบจิตนิยม” นั่นเอง จิตนิยมแบบจิตนิยม เป็นการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างบริสุทธิ์และรวบยอดในทางศาสนายอมรับลัทธิสรรพเทวนิยม (Pantheism) ทางศีลธรรมยอมรับการไว้วางใจในตนเองหรือปัจเจกบุคคลนิยม (Individualism) ส่วนทัศนะที่มีต่อธรรมชาติและสังคมเป็นทัศนะแบบเจตนนิยม (Spiritualism) หรือ ฌานนิยม (mysticism) และถ้ารวมทุกด้านอุตตรวาณนิยม หมายถึง การหลุดพ้นจากข้อจำกัดและความน่าเบื่อของกิจวัตรประจำวัน และเป็นการปลุกเร้าทัศนียภาพใหม่ ๆ ของชีวิต ลัทธิสรรพเทวนิยมปฏิเสธทั้งลัทธิเทวนิยมและเทพนิยม เพราะทั้งสองลัทธินี้แยกเอามนุษย์และธรรมชาติออกจากต้นเค้าแห่งความดีเลิศ ขณะที่สรรพเทวนิยมพบว่า มีชีวิตที่ดีเลิศนั้นมีอยู่ในทุกสิ่งในธรรมชาติ ในมนุษย์ เพราะในเชิงกวีแล้ว ทุกสิ่งมีค่าไม่จำกัดและไม่มีวันหมดสิ้น

สำหรับอีเมอร์สัน ศาสนาเกี่ยวพันกับจิตนิยมแห่งความปรารถนาอันไม่สิ้นสุด ศาสนาจึงต้องแสวงหาพระเจ้าซึ่งเป็นความแท้จริงในทุกจุดภายในขอบเขตของทุกสิ่ง โดยเฉพาะในตัวมนุษย์เอง การที่ศาสนาจะทำหน้าที่ประกาศถึงความจริงทางศีลธรรมนั้น จะต้องยึดถือความเป็นพระเจ้าหรือความไว้วางใจในตัวเองของวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นต้นเค้าของทัศนียภาพทั้งปวง ด้วยความสามารถของอชฌัตติกญาณแห่งวิญญาณมนุษย์จะรู้ว่า พระเจ้านั้นเป็นเอกภาพกับความจริงทางศีลธรรม ยิ่งวิญญาณมีความไว้วางใจในตนเองมากเท่าใด ความเป็นพระเจ้ายิ่งมากขึ้นเท่านั้น และยิ่งความไว้วางใจในตนเองมากขึ้นเท่าใด วิญญาณก็ยิ่งปรารถนาในความดีสูงสุดทางศีลธรรมมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ปัจเจกภาพที่แท้จริงก็คือ ความเต็มเปี่ยมของตัวตน ความตระหนักในตัวตนสากล ยิ่งบุคคลตระหนักในปัจเจกภาพแห่งตนมากเท่าใด เขาก็ยิ่งเป็นมนุษย์สากลมากเท่านั้น นี่คือ ความเชื่อพื้นฐานของอีเมอร์สันที่ว่า ผู้ที่ยึดมั่นในอชฌัตติกญาณของตน คือ “มนุษย์ผู้เป็นตัวแทน” ตัวแทนแห่งมนุษยชาติไม่ใช่ได้รับเลือกมาโดยเสียงหรือสิทธิเลือกตั้งของประชาชน แต่เป็นการเลือกตัวเองโดยคุณธรรมของการอุทิศตนเพื่อเดิน

คามเสียงสากลภายในใจ เสียงดังกล่าวแม้ว่าจะอยู่ภายในใจของบุคคลแต่ละคน แต่เสียงนี้ก็ไม่เป็น บัจเจกภาพเพราะมันคือเสียงแห่งพระเจ้า การหยั่งเข้าไปภายในตนของนักอูตรภวานิยมจนถึง ที่สุดแล้ว ก็จะเป็นการก้าวไปเหนือตัวตนภายใน ไปสู่เขตแดนแห่งพระเจ้า ซึ่ง ณ จุดนั้น จะไม่มีสิ่งใดเป็นของเรา ทุกสิ่งเป็นของพระเจ้า บัจเจกภาพจะหมดไป พระเจ้าเป็นจิตสากล ซึ่งเป็นสมบัติร่วมกันของมวลมนุษย์ “มนุษย์ผู้เป็นตัวแทน” เป็นผู้ที่มิชีวิตและมีจิตใจที่เป็นของ จิตสากล มากกว่าเป็นของตัวตนเฉพาะของแต่ละคน

ความเป็นเอกภาพในลัทธิอูตรภวานิยมของอีเมอร์สันบ่งบอกถึงการกลับไปสู่ความ เชื่อในฉานนิยม ฉานนิยมหมายถึง การยืนยันว่าวิญญาณของมนุษย์และพระเจ้าอันเป็นความ แท้จริงนั้น สามารถเข้าร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยืนยันว่า ทั้งสองสิ่งนั้นเป็นสิ่งไม่จำกัด หรือปราศจากข้อจำกัดโดยจำเป็น และการบรรลุถึงความเป็นหนึ่งนั้น จักเป็นไปได้ก็โดยการใช้อ ัษณ์ตติกญาณ ซึ่งเป็นการรู้ในความจริงโดยตรง

2. ความสำคัญของ “อักษณ์ตติกญาณ”

การที่อีเมอร์สันเสนอทัศนะในเรื่อง “การไว้วางใจในตนเอง” หรือความมั่นคงของ จิตขึ้นมากก็เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนเรามีการตื่นตัวในเรื่องบัจเจกภาพ และการมีความคิด ที่อิสระมากขึ้น มีการสร้างสรรค์มากขึ้น เขาจะไม่ยอมรับทัศนะใดที่จำกัดขอบเขตของจิต อูตรภวานิยมถือว่า จิตเป็นความแท้จริงเพียงสิ่งเดียวซึ่งมนุษย์และธรรมชาติทั้งหลายจะดีขึ้น หรือเลวลงก็ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้

อีเมอร์สันได้แยกความแตกต่างระหว่างประสบการณ์กับความสำนึก หรือประสบการณ์ ทางผัสสะกับอักษณ์ตติกญาณ ความสำนึกนั้นกว้างและเป็นพื้นฐานมากกว่าประสบการณ์ทาง ผัสสะ ประสบการณ์ทางผัสสะมีธรรมชาติเป็นสิ่งที่ภายนอก คือการมองออกไปนอกตัวยังสิ่งที่ มองเห็นได้ สิ่งที่ได้ยิน ส่วนความสำนึกมีธรรมชาติเป็นสิ่งที่ภายใน คือเป็นการตระหนักโดยตรง ถึงตัวตนของจิตเอง ประสบการณ์มีความจำกัด กระจัดกระจายและไม่คงทน และไม่อาจช่วย ให้คนเรามีความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่จำกัด สิ่งที่เป็นนิรันดร และสิ่งที่สัมบูรณ์ได้ ขณะที่ความ สำนึกเป็นพื้นฐานมากกว่าประสบการณ์ ก็เพราะว่าประสบการณ์ทั้งหลายเป็นผลโดยจำเป็น ของความสำนึก แต่ความสำนึกไม่ได้เป็นผลของประสบการณ์ เพราะจิตหรือตัวตนต้องตระหนัก ในตัวเองในหารที่จะรู้จักสิ่งอื่น ๆ การตระหนักในตัวเอง หรือการที่จิตยอมรับในการมีอยู่ของ ตัวตน ก็คือการมีอักษณ์ตติกญาณ

ประสบการณ์เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความสำนึก อีเมอร์สันเห็นว่าพวกประจักษ์นิยม ผิดพลาดที่ถือว่าความรู้เริ่มต้นจากข้อมูลทางประสาทสัมผัส ซึ่งเป็นการเริ่มจากส่วนประกอบ

ไม่ใช่เริ่มจากส่วนรวม การยอมรับว่าความคิดเกิดจากประสบการณ์หรือการยอมให้ความรู้หรือความจริงอยู่บนฐานของประสบการณ์มากนั้น แสดงให้เห็นว่ายังไม่ถึงต้นค้ำที่แท้จริง ความคิดต้องเกิดจากความสำนึกหรือการทำงานโดยตรงของจิตเองต่างหาก สำหรับอีเมอร์สัน ความสำนึกโดยมูลฐานแล้วหมายถึงการตระหนักโดยตรง หรืออชฌัตติกญาณ อันเป็นการทำงานของจิตอย่างกระตือรือร้น ส่วนความคิดที่เป็นภาพเหมือนของวัตถุนั้นเฉื่อย

อุตตราบาวนิยม จึงยืนยันว่า ข้อมูลทางผัสสะและโลกภายนอกเป็นเพียงปรากฏการณ์ ไม่ใช่ความแท้จริงสุดยอด (Ultimate reality) เพราะมันเป็นข้อเท็จจริงซึ่งไม่มีสารัตถะ แต่ขึ้นอยู่กับ การให้ความหมาย มุมที่เรามองข้อเท็จจริงเป็นสิ่งตัดสินว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร เช่น ไม้ที่ปักอยู่ในน้ำอาจมองดูโค้งงอ แต่เมื่อถืออยู่ในมือก็ตรงอะไรเป็นข้อเท็จจริงพื้นฐาน ? ก็คือ ไม่มีสิ่งใดที่เป็นพื้นฐาน ทั้งสองกรณีเป็นข้อมูลหตุยภูมิ หรือเป็นอัตนัย ข้อเท็จจริงสุดยอดมีสิ่งเดียว คือ กิจกรรมของตัวจิตเอง เพราะจิตเป็นตัวรองรับปรากฏการณ์ทั้งหลาย ดังนั้นอีเมอร์สันเสนอว่า จะต้องยกเลิกทัศนะของลอคที่ถือว่า จิตของมนุษย์ในตอนแรกนั้นว่างเปล่าเหมือนกระดาษขาว ซึ่งคอยรองรับความคิดและความรู้ต่าง ๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ เพราะจิตนั้นสร้างความคิดของตนเอง แม้แต่ความคิดระดับต่ำสุดคือความคิดที่เป็นผัสสะ ถ้าหากว่าจิตเป็นสิ่งว่างเปล่าแล้ว จิตก็ไม่อาจจะตระหนักในตัวเองว่าเป็นใครได้เลย การรู้จักตัวเองของจิตเป็นหน้าที่ของอชฌัตติกญาณ และสิ่งนี้สามารถมองเห็นความสำนึกที่ไม่จำกัดได้

ความคิดแบบจิตนิยมของอีเมอร์สันถือเป็นจินตนิยมได้โดยจำเป็น เพราะยึดถือความปรารถนาของจิตใจโดยไม่มีขอบเขตจำกัด จิตนิยมแบบจินตนิยมจึงประกาศว่า สวรรค์อยู่ในจิต เนื่องจากมีความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณกับทุกสิ่ง มนุษย์มีความรู้สึกหรือความสำนึกที่เข้ากันได้กับสิ่งต่าง ๆ โดยอชฌัตติกญาณ ยิ่งกว่านั้นมนุษย์ยังเป็นกวีโดยจำเป็น จิตใจของมนุษย์มีอารมณ์กวีอยู่เสมอ คือ ปรับสิ่งต่าง ๆ ให้คล้ายตามตนเอง อีเมอร์สันยกตัวอย่างนิวตันว่า มีความเป็นกวีไม่น้อยไปกว่า เชคสเปียร์ (shakespeare) เพราะนิวตันเป็นนักทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่เริ่มอธิบายธรรมชาติด้วยจินตนาการ โดยจัดระเบียบพลังและการเคลื่อนไหวของธรรมชาติตามความคิดของเขาเอง นักปรัชญาก็เช่นกัน ปรัชญาทั้งหลายถูกสร้างขึ้นในแบบของกวี คือ เป็นการไตร่ตรองถึงสิ่งที่มีอยู่ ดังนั้น ไม่ว่าจะป็นลัทธิสสารนิยมหรือจิตนิยม ต่างก็เป็นการแสดงออกในทางจิตถึงสิ่งที่มีอยู่ ความแตกต่างก็คือ สสารนิยมได้ปฏิเสธพื้นฐานของตัวเอง ลืมสำนึกถึงศูนย์กลางความสนใจของตนเอง หรือ หลงลืมข้อเท็จจริงที่ว่า “ตัวเขา” นั้นเองเป็นผู้ที่ได้แสดงออกถึงทัศนะที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในแบบที่แน่นอน

ด้วยเหตุนี้ อีเมอร์สันเรียกร้องให้ลัทธิปัจเจกชนนิยมหันไปมองดูสิ่งที่เป็นรากฐานของตน

ด้วยคำถามที่ว่า “ลัทธิปัจเจกนิยมรับรู้ได้อย่างไรว่าความคิดหรือความรู้ได้จากประสบการณ์หรือผัสส” อุดตราบวานิยมกระตุ้นให้ลัทธิปัจเจกนิยมหันกลับเข้าสู่จิตเพื่อพบว่า ความจริงหรือความรู้ทั้งหลาย นั้นอยู่ในลักษณะอชัณตติกญาณ และได้จากการทำงานของจิตเท่านั้น อุดตราบวานิยม จึงยอมรับ อย่างหน้าขึ้นว่า พื้นฐานของความจริงก็คือ ความเพียงพอในตัวเองและการวางใจในตัวเองของจิตต่อ ตนเองเท่านั้น การมองเห็นอย่างทันทีทันใดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นจริงคือจุดกำเนิดเบื้องต้น ส่วน การรวบรวมหลักฐานเป็นการได้รับมาซึ่งเป็นขั้นที่สอง

ด้วยอชัณตติกญาณเท่านั้นที่จะสามารถรู้ว่าจิตคือความแท้จริงและเป็นความแท้จริง ที่อุดมสมบูรณ์อย่างไม่จำกัด แม้แต่การอ้างเหตุผลก็ต้องอาศัยอชัณตติกญาณ เพราะการอ้าง เหตุผลจำเป็นต้องอาศัยแสงสว่างแห่งญาณและแรงคลใจ การที่พวกวิมตินิยมปฏิเสธว่า จิตของ มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความจริงปรนัยได้นั้นเป็นเพียงการบ่งบอกว่าพวกเขาขาดจินตนาการ นั้นเอง โดยสรุปแล้ว อีเมอร์สันเชื่อว่า จิตนิยมแบบจินตนิยม และอชัณตติกญาณ ประกอบ กันขึ้นเป็นคุณสมบัติแห่งความฉลาดของมนุษย์ ยิ่งมนุษย์มีความไว้วางใจในตนเองมากขึ้นเท่าใด เขาก็จะยิ่งใกล้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เท่านั้น นั่นคือ เป็นผู้ตระหนักในตนเองซึ่งปรารถนา ที่จะเป็นสิ่งอิสระและไม่จำกัด

3. ธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ

การกล่าวถึงทัศนะของอีเมอร์สันในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นั้น ควรที่จะย้อนไป พิจารณาถึงทัศนะในยุคก่อน คือ ทัศนะของพิวริตัน และโรมัส เจฟเฟอร์สัน สำหรับพิวริตัน มนุษย์อยู่ในฐานะที่ถูกกำหนดโดยสาเหตุที่อยู่ภายนอกตัวเขา มนุษย์ไม่อาจมีความดีแท้จริง ได้นอกจากจะได้รับจากพระเจ้า ดังนั้น การกระทำที่ดี ความก้าวหน้าของมนุษย์เป็นผลของ การสร้างของพระเจ้า ส่วนในยุคเหตุผลทัศนะดังกล่าวได้เปลี่ยนไป โอกาสของมนุษย์เปิดกว้าง ขึ้นมาก ความก้าวหน้าจะเกิดขึ้นด้วยการใช้เหตุผล และการได้รับความรู้ในทางปฏิบัติ มนุษย์ จึงเป็นผู้ควบคุมธรรมชาติ เพราะมนุษย์มีความรู้ในกลไกและกฎของธรรมชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคเหตุผลจึงมีภาพพจน์เกี่ยวกับมนุษย์ว่าอยู่ในเงื่อนไขทางสังคม คือ สามารถพัฒนาขึ้นได้ โดยการใช้อยู่ดีปัญญาและเหตุผล มนุษย์จะอยู่ดีมีสุข เมื่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดีขึ้น ดังนั้น ในลักษณะเช่นนี้ ชีวิตมนุษย์ถูกกำหนดด้วยสาเหตุที่อยู่ภายนอกตัวเช่นเดียวกับทัศนะของพิวริตัน

อีเมอร์สันไม่เห็นด้วยกับการยอมรับว่า ชีวิต มนุษย์ และความดี แท้จริงสำหรับมนุษย์ อยู่ที่สาเหตุภายนอก จริงอยู่ทุกคนอาจจะมีใจที่สังคมมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ที่จริงแล้วสังคม ไม่ได้ก้าวหน้า เพราะเมื่อสังคมเจริญขึ้นในด้านหนึ่งเร็วเท่าใด ก็จะเสื่อมลงในอีกด้านหนึ่งเร็ว เท่านั้น สังคมจึงถูกเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ให้เป็นสังคมที่ป่าเถื่อน มีอารยธรรมร่ำรวย ก้าวหน้าทาง

วิทยาศาสตร์ เป็นสังคมคริสต์ศาสนา แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ก็ไม่ได้ทำให้ดีขึ้น นี่เป็นเพราะมนุษย์ใช้ความสามารถของตนอย่างกระจัดกระจาย จึงไม่อาจจะค้นพบคุณค่าแท้จริงของตัวเองได้ เว้นเสียแต่ว่า เขาจะเกิดความรู้ในตัวเอง และพบว่าจุดศูนย์กลางแห่งพลังของเขายู่ภายในนั้น อีเมอร์สันจึงปฏิเสธทุกทัศนะที่เชื่อว่า คุณค่าของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ภายนอกตัวธรรมชาติ แท้จริงของมนุษย์ เขาเห็นว่าลัทธิสรรพเทวนิยมยกย่องวิญญาณของมนุษย์ ขณะที่เทวนิยมและเทพนิมยนั้นบั่นทอนอำนาจของมนุษย์ ด้วยการยอมรับว่า มนุษย์อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่อยู่ภายนอกจิตใจของมนุษย์

อีเมอร์สันกล่าวถึงสารัตถะของความเป็นมนุษย์และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในประเด็นสำคัญว่า “มนุษย์เป็นอะไร” คือสิ่งสำคัญอันดับแรก ส่วน “มนุษย์มีอะไร” เป็นสิ่งสำคัญรองลงมา สิ่งที่มีมนุษย์เป็น คือ พื้นฐาน ส่วนสิ่งที่มี เป็นสิ่งที่ได้รับมาภายหลังสิ่งที่มีมนุษย์เป็น ไม่ใช่สิ่งที่จะพบได้ด้วยการมองหาภายนอกหรือด้วยการมองดูว่า ได้มีอะไรเกิดขึ้นในเวลาใดหรือในที่ใด อีเมอร์สันจึงไม่เห็นด้วยกับปรัชญาของนักประจักษ์นิยม เช่น เดวิด ฮิวม์ (David Hume) ที่ถือว่า ตัวตน (Self) หรือวิญญาณเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ไม่มีของจริง และสิ่งที่มีจริงก็คือประสาทสัมผัส สำหรับอีเมอร์สันแล้ว วิญญาณเป็นความแท้จริง ซึ่งเป็นเจ้าของประสบการณ์และผู้สัมผัสทั้งหลาย ซึ่งล้วนแต่เป็นสัญลักษณ์ของวิญญาณทั้งนั้น อาจกล่าวได้ว่ากฎธรรมชาติ (natural laws) ก็คือ กฎแห่งจิตวิญญาณ (spiritual laws) ในฐานะที่กฎธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์แห่งความงามของจิต เพราะว่ากฎธรรมชาติได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกที่จิตมีต่อธรรมชาติ ซึ่งนี่เองคือแก่นแท้ของธรรมชาติ พวกจิตนิยมยอมรับว่า จิตจะพบว่าตัวเองมีรูปแบบต่าง ๆ มากมายก็โดยการไตร่ตรองเกี่ยวกับธรรมชาติ

เห็นได้ว่า ทัศนะของอีเมอร์สันเกี่ยวกับจักรวาลนั้นเป็นแบบสรรพเทวนิยม คือ กฎทั้งหลายรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยจิตใจ มนุษย์ตระหนักถึงหลักการภายในจิตของตน ซึ่งก็คือหลักศีลธรรม ขณะเดียวกันก็พบว่า ธรรมชาติก็มีหลักการเช่นกัน หลักการภายในและภายนอกนี้จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อวิญญาณถือเอาธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ที่ฉาบหาชีวิตของตน และเมื่อวิญญาณบังเกิดความชื่นชมโสมนัสในธรรมชาติ ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความงามของธรรมชาติแสดงถึงความกลมกลืนระหว่างวิญญาณกับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับจักรวาล หรือความรู้สึกภายในจิตของผู้มอง อีเมอร์สันตอบว่าความงามนั้นอยู่ที่หลักการหรือกฎของปรากฏการณ์ธรรมชาติ และอยู่ในวิญญาณส่วนสูงของผู้มองด้วย ประสบการณ์เกี่ยวกับความงามเป็นการแสดงออกอย่างลึกซึ้งว่า ทุกสิ่งมีศีลธรรมและกลมกลืนเข้าด้วยกัน นี่คือนิทัศนะแบบสรรพเทวนิยมที่ถือว่าวิญญาณของมนุษย์และธรรมชาตินั้น รวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ความคิดเรื่องความเป็นพระเจ้าของมนุษย์ และลักษณะทางจิตของธรรมชาติ และกฎธรรมชาติของอีเมอร์สัน เกิดจาก ทศนะเรื่องมานนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของเพลโต อีเมอร์สันถือว่า เพลโตเป็นครูที่แท้จริงสำหรับมนุษยชาติ เพราะเพลโตสอนว่า ความรู้ที่แท้จริงได้จากภายในตัวเอง หรือการสอนตนเองและวิญญาณของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับรูปแบบสากล เช่น ความงาม ความยุติธรรม และความจริง ซึ่งตรงกันข้ามกับเจฟเฟอร์สัน เจฟเฟอร์สันคิดว่ามานนิยมของเพลโตเป็นสิ่งที่จิตมนุษย์ไม่สามารถเข้าใจได้ และไม่มีประโยชน์ในทางปฏิบัติสำหรับชีวิต ดังนั้น สำหรับเจฟเฟอร์สันปรัชญาที่เป็นร้อยกรองจะไม่ใช่ปรัชญาและความยุติธรรมในอุดมคติก็ไม่ใช่ความยุติธรรม

แต่อีเมอร์สันถือว่า ปรัชญาใดที่มีลักษณะร้อยกรอง และความยุติธรรมในอุดมคติ แม้ว่าจะขาดลักษณะบันดาลใจก็ตาม ก็ยังคงเป็นการปรากฏอย่างหนึ่งของความเป็นจริงที่ยิ่งใหญ่ อีเมอร์สันคิดว่า การมีชีวิตอยู่ในโลก ถ้าเราเน้นความสำคัญของสิ่งที่เราประจักษ์เพียงอย่างเดียวจะเป็นการมีชีวิตที่ปราศจากความหวัง ปราศจากความงามอันเป็นนิรันดร์ ปราศจากความดีอันไม่จำกัด หรือปราศจากความจริงอันสมบูรณ์ มนุษย์ปรารถนาที่จะสร้างความสมบูรณ์ให้ตัวเอง เอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ ของตนและมีชีวิตอยู่กับอุดมคติของความดี ความจริง และความงาม ลัทธิมานนิยมนั้นไม่ต้องการพิสูจน์ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ หรือการทดลอง แต่ต้องการความชื่นชมโสมนัส

4. ความคิดเรื่อง “ธรรมชาติ”

อีเมอร์สันชักชวนให้มนุษย์เริ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีกับธรรมชาติด้วยการมองธรรมชาติด้วยอารมณ์กวีและปรัชญา สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติสามารถสร้างความประทับใจให้เราเกิดความรู้สึกใกล้ชิดกับมัน ถ้าจิตของคนเราเปิดรับอิทธิพลของธรรมชาติ ธรรมชาติไม่เคยแสดงตัวเลวร้ายหรือน่าเกลียด จิตที่ฉลาดที่สุดย่อมไม่มองธรรมชาติเป็นเสมือนของเล่นที่ด้อยค่า เพราะทุกสิ่งในธรรมชาติสะท้อนให้เห็นถึงความฉลาดในช่วงเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตของเขา นี่เป็นการกล่าวถึงธรรมชาติในความรู้สึกแบบกวี ซึ่งหมายถึงความมั่นคงในความประทับใจที่เกิดจากสิ่งในธรรมชาติ แต่มีคนเพียงไม่กี่คนที่มองเห็นอย่างแท้จริง เพราะคนส่วนมากมองธรรมชาติอย่างผิวเผินเต็มที

อีเมอร์สันชื่นชมธรรมชาติในการที่ธรรมชาติได้ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ 4 ประการด้วยกันคือ¹

- โภคภัณฑ์ (commodity)
- ความงาม (beauty)

- ภาษา (language)
- ระเบียบ (discipline)

- **โภกภัณฑ์** คือ ประโยชน์ในทางปฏิบัติที่มนุษย์ทุกคนเข้าใจได้ดี เพราะเป็นบริการโดยตรงที่ธรรมชาติให้เพื่อบำรุงเลี้ยงมนุษย์ ประโยชน์อันนี้เองที่ธรรมชาติได้แสดงถึงความรักของพระเจ้าที่มีมนุษย์อย่างไม่รู้จบ ทุกส่วนของธรรมชาติต้องทำงานร่วมกันเพื่อเป็นการให้ความสะดวกสบายแก่มนุษย์ เช่น ดวงอาทิตย์ ลม ฝน พืช สัตว์ เป็นต้น ทุกสิ่งต้องประสานกันเพื่อเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์

- **ความงาม** มนุษย์จะมีความชื่นชมในความเพียบพร้อมแห่งรูปแบบของธรรมชาติ แต่ความชื่นชมนี้ต้องได้รับการส่งเสริมจากส่วนประกอบของจิตชั้นสูง ซึ่งคือ คุณธรรม ดังนั้นความงามกับคุณธรรมต้องไปด้วยกัน บุคคลผู้มีความดีคุณธรรมจะมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ และในที่สุดความงามของธรรมชาติก็จะกลายมาเป็นจุดมุ่งหมายของสติปัญญาของมนุษย์ ความงามจะมีความสัมพันธ์ต่อ ความคิดของมนุษย์เช่นเดียวกับคุณธรรม ความสัมพันธ์นี้แสดงออกมาเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ

- **ภาษา** ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับภาษามี 3 ชั้น คือ

1. ชั้นแรก มนุษย์จะเข้าใจในความจริงว่า ถ้อยคำทั้งหลายเป็นเครื่องหมายของข้อเท็จจริงในธรรมชาติ ถ้อยคำที่แสดงถึงข้อเท็จจริงในธรรมชาติ มี 2 อย่าง คือ

ก. ถ้อยคำที่ใช้บรรยายถึงข้อเท็จจริงในธรรมชาติที่เป็นรูปธรรม เช่น ต้นไม้ ภูเขา ทะเล ฯลฯ

ข. ถ้อยคำที่เป็นนามธรรมซึ่งใช้กล่าวถึงข้อเท็จจริงทางศีลธรรม เช่น ดี ถูก ควร ถ้อยคำที่เป็นนามธรรมนั้นรากอยู่ในถ้อยคำที่เป็นรูปธรรมซึ่งใช้อธิบายธรรมชาตินั้นเอง

2. ชั้นที่สอง มนุษย์ยอมรับว่า ความคิด ถ้อยคำ และวัตถุ มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ข้อเท็จจริงทางธรรมชาติ กับ ข้อเท็จจริงทางจิต สอดคล้องต้องกัน ข้อเท็จจริงทางจิตทุกหน่วยจะมีข้อเท็จจริงทางธรรมชาติสอดคล้องกันไปเสมอ

3. ชั้นที่สาม เป็นขั้นสูงสุด คือ เหนือขึ้นไปจากการลงรอยกันของจิตกับธรรมชาติ จะถึงขั้นที่มนุษย์ตระหนักว่า ธรรมชาติโดยส่วนรวมเป็นสัญลักษณ์ของจิตโดยส่วนรวม ดังนั้นกฎของธรรมชาติ กับ กฎของความคิดจะคู่ขนานกันไป หรือ กล่าวได้ว่า กฎของธรรมชาติซึ่งอาจจะเรียกว่ากฎมูลฐานของฟิสิกส์ กับกฎของความคิดซึ่งอาจจะเรียกได้ว่า กฎของจริยธรรม นั้นคือ กฎเดียวกัน

อีเมอร์สัน มีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับธรรมชาติ ไม่ใช่เป็นเพียงความ เพื่อฝันของกวี แต่เป็นรูปแบบที่เป็นการสร้างสรรค์ภายในจิต ซึ่งเป็นเจตนาของพระเจ้า ความสัมพันธ์นี้ทำให้มนุษย์มีความรู้ในทุกสิ่ง วัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ จะมียูก่อนแล้วในความคิด แห่งจิตของพระเจ้า ดังนั้น จิตจึงเป็นสาเหตุขณะที่ธรรมชาตินั้นเป็นผล

- ระเบียบ ธรรมชาติได้วางหลักเกณฑ์ให้แก่ความเข้าใจของมนุษย์จากการรับรู้ใน ความเหมือนกันของวัตถุกับจิต ใน 2 ประเด็น คือ

1. ธรรมชาติได้วางหลักเกณฑ์ความเข้าใจที่เกี่ยวกับความจริงในเรื่องของอวกาศและ เวลา (space and time) การมีที่อยู่ภายในที่ว่างของวัตถุ บอกถึงความสัมพันธ์ทางที่ตั้งทิศทาง อย่างมีระเบียบ และความแตกต่างของการแบ่งออกเป็นลำดับภายในสายของเวลา

2. ธรรมชาติได้วางหลักเกณฑ์ความเข้าใจที่เกี่ยวกับความจริงทางศีลธรรม นั่นคือ วัตถุ ของประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสสะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจของมโนธรรม

ดังนั้น จิตของมนุษย์จะได้รับการจัดระเบียบในการรู้ถึงเอกภาพของธรรมชาติ ทั้ง ๆ ที่เนื้อหาของธรรมชาติมีความหลายหลากมากมาย มนุษย์จะเกิดความเข้าใจ ดังต่อไปนี้

ก. เข้าใจว่าแต่ละสิ่งภายในจักรวาล ก็คือ ภาพสะท้อนที่ย่อส่วนมาจากจักรวาลนั่นเอง

ข. สัตว์โลกแต่ละหน่วยมีความเหมือนกัน มากกว่าความแตกต่างกัน

ค. จักรวาลมีแหล่งกำเนิดจากจิตสากล เราจะพบความจริงนี้ได้ภายในความคิดและ วัตถุ

ง. จักรวาลนี้ คือ การสอดคล้องกันของความจริงที่เป็นระบบ ความจริงแต่ละหน่วย ที่เราคนเราแสดงออกมาเป็นถ้อยคำจะสื่อแสดงถึงความจริงอื่น ๆ ด้วย

5. สุทธิธรรมนิยมทางศีลธรรม (Moral Optimism) และทัศนะเกี่ยวกับสังคม

เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่ควรกล่าวถึงก็คือ อีเมอร์สันนั้นได้แสดงทัศนะที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ หลายเรื่อง และทุกเรื่องอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือ หลักศีลธรรม หลักศีลธรรมเป็นเหมือน ต้นไม้ที่แผ่กิ่งก้านสาขาออกไป ถ้าเราจะกล่าวว่าอีเมอร์สันเป็นกวีก็ควรจะรำลึกด้วยว่า เขาเป็น นักศีลธรรมด้วย เขาพบหลักศีลธรรมในทุกแง่มุมของชีวิตและการเก็บข้อมูล การอธิบาย เกี่ยวกับโลกต้องขึ้นกับการจินตนาการอย่างกวี การที่วิญญาณที่มีความไว้วางใจตนเองอย่าง แท้จริงจะตระหนักว่าทุกสิ่งยุติธรรมและสวยงามได้นั้นไม่ใช่จะได้จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้ จากประสบการณ์หรือในวิถีทางธรรมดา แต่จะต้องใช้ญาณทางศีลธรรม ซึ่งสิ่งนี้จะแสดง ออกมาให้เห็นได้ก็ในบทกวีที่เลิศเท่านั้น และจะสามารถรับรู้ได้ก็ต้องมีอารมณ์ร่วมในทางกวี เช่นกัน งานเขียนทุกชิ้นของเขาชี้ให้เห็นความสำคัญของเรื่องศีลธรรมซึ่งเป็นลักษณะที่สูงสุด

กว่าด้านใด ๆ ของจักรวาล แม้ว่าภายในจักรวาลจะมีความขัดแย้งกันแต่ก็เป็นความขัดแย้งที่อยู่ในความกลมกลืนกัน เพราะทวินิยมฝังรากอยู่ในธรรมชาติและสภาพของมนุษย์ส่วนที่เกินเป็นเหตุของส่วนที่ขาด ส่วนที่ขาดก็เป็นเหตุของส่วนที่เกิน ในความหวานมีความเปรี้ยว ในความชั่วก็มีความดี โลกมีความยุติธรรม ทุกสิ่งที่เราสูญเสียไปเราก็จะได้รับบางสิ่งมาแทน และทุกสิ่งที่เราได้รับ เราก็จะต้องสูญเสียบางสิ่งไปเช่นกัน

อีเมอร์สันชี้ให้เห็นว่า กฎศีลธรรมเป็นการทดแทนกันของทุกสิ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ “เมื่อทำความผิดก็เหมือนกับโลกนี้สร้างขึ้นด้วยกระจกเงา เมื่อทำความผิดก็ดูเหมือนว่าหิมะตกลงสู่พื้นดิน ในป่าเต็มไปด้วยร่องรอยของนกกระทา สุนัขจิ้งจอก กระรอก และตัวตุ่น”

อีเมอร์สันได้แสดงถึงการมองจักรวาลในแง่ดีว่า แม้ในโลกจะมีความเจ็บปวด การสูญเสีย ความทุกข์ยากต่าง ๆ นานา แต่จักรวาลก็ยังคงอยู่เป็นปกติ ความเดือดร้อนและภัยพิบัติไม่ได้ทำให้ความเชื่อมั่นของมนุษย์ลดลง มนุษย์ทุกคนจะรู้สึกเศร้าโศกต่อความทุกข์ของตนมากเกินไปเสมอ ขณะที่วิญญาณแห่งจักรวาลยังคงมั่นคงและสงบเยือกเย็น นอกจากนี้ เรายังพบความคิดของเขาที่เป็นสุทธศาสนิยมทางศีลธรรมในทัศนะที่มีต่อสังคมด้วยเขามองว่าสังคมมนุษย์เป็นปรากฏการณ์อันหนึ่งของความเป็นจริงบางอย่างที่เป็นสากลมากกว่า สังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ส่วนปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งที่เริ่มแรก ในทุกสังคมจะมีทั้งความขัดแย้ง และความสอดคล้องกัน สังคมย่อยทั้งหลาย รัฐบาล และสถาบันต่าง ๆ เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นของสังคมหนึ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้ สังคมดังกล่าวเป็นสิ่งไม่จำกัด เป็นอาณาจักรแห่งมนุษยชาติซึ่งมนุษย์ทุกคนได้รับการยอมรับว่าเป็นพระเจ้า ดังนั้นสังคมที่แท้จริงสำหรับอีเมอร์สัน ก็คือ สังคมแห่งจิต ซึ่งได้ให้ศักดิ์ศรีและความดีเลิศของความเป็นมนุษย์แก่บุคคลทุกคน การที่อีเมอร์สันถือว่ารัฐเป็นสิ่งมาทีหลังปัจเจกบุคคลนั้น เขาไม่ได้หมายความว่ารัฐเป็นสิ่งเลว แต่เขาต้องการจะยืนยันว่า กฎศีลธรรมเป็นสิ่งเบื้องต้น นั่นคือ การที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนได้รับการบันดาลใจจากพระเจ้า ปัจเจกบุคคลจึงมีความสำคัญกว่ารัฐ ถ้ามีบุคคลที่เฉลียวฉลาดแล้วรัฐก็ไม่ใช่ว่าสิ่งจำเป็นความฉลาดของมนุษย์นั้นอยู่ภายในความคิดของตนเอง การศึกษาที่ถูกต้องจึงต้องขึ้นอยู่กับการกระตุ้นและโอกาสที่เขาจะศึกษาด้วยตนเอง

กล่าวได้ว่า อีเมอร์สันประสบความสำเร็จในการเผยแพร่ความเชื่อเรื่องอชฌัตติกญาณนิยม และการไว้วางใจในตนเอง เพราะเขายอมรับว่าปัจเจกบุคคลไม่จำกัดจำนวนสามารถบรรลุความปรารถนาของตน และอีกประการหนึ่งผู้คนประทับใจในความไพเราะของบทกวีและร้อยแก้วของเขา อีเมอร์สันบอกเล่ากับทุกคนถึงสิ่งที่เขาเชื่ออันเป็นเรื่องของญาณภายใน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น ไม่ใช่จากสิ่งที่เขาได้รับรู้จากภายนอก เขาเล่าถึงสิ่งที่มนุษย์กระหายใคร่รู้

และให้ความมั่นใจแก่มนุษย์โดยไม่ต้องมีการถกเถียงหรือทดลอง เขาไม่ได้พิสูจน์อะไรและไม่ได้ตั้งข้อสมมติฐาน แต่ได้แสดงออกถึงญาณของเขาด้วยความเชื่อสัตย์ และความงามของบทกวี อีเมอร์สันต่างจากเอ็ดเวิร์ดที่เขาไม่ได้โต้เถียงเพื่อลัทธิจิตนิยม และไม่ได้ปฏิเสธทัศนะอื่นเขานับถือ อัจฉตติกญาณของผู้ฟังที่จะตัดสินใจยอมไว้วางใจตนเองที่จะค้นพบความจริงที่สูงขึ้นไป ปรัชญาของเอ็ดเวิร์ดเป็นไปเพื่อสนับสนุนพระเจ้า ส่วนอีเมอร์สันสนับสนุนความสามารถทางจิตที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน อีเมอร์สันเหมือนเจฟเฟอร์สันตรงที่มีทัศนะที่ติดต่อธรรมชาติของมนุษย์ เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกรายในต่อความยุติธรรมซึ่งสามารถเอาชนะต่อความผิดแต่อีเมอร์สันไปไกลกว่า เพราะความเชื่อเรื่องสามัญสำนึก และการยกย่องวิทยาศาสตร์ของเจฟเฟอร์สันปิดประตูสำหรับอุดมคติทางอภิปรัชญา ส่วนอีเมอร์สันจัดว่าเป็นกวีทางปรัชญาและอีเมอร์สันก็เหมือนกับเจฟเฟอร์สันตรงที่ไม่นิยมลัทธิกาลวินนิสม์ แต่เขาต่างจากเจฟเฟอร์สันตรงที่ว่า เขาชื่นชมอย่างไม่รู้จบสิ้นในความเป็นนิรันดร และความไม่สิ้นสุด เขาได้พบสิ่งเหนือธรรมชาติในธรรมชาติ หรือได้พบลักษณะทางอภิปรัชญาในลักษณะทางกายภาพของธรรมชาติ

สรุปปรัชญาของอีเมอร์สัน

1. ความหมายของคำว่า อุดตราบัว

1. อุดตราบัว หมายถึง การหยั่งรู้โดยตรงด้วยจิตใจ หรือ จิตมนุษย์มีอัจฉตติกญาณ (intuition) สามารถรู้ในความจริงอันลึกซึ้งสูงสุด ทั้งนี้ อีเมอร์สันได้เพิ่มเติมลักษณะจินตนิยมเข้าไป คือ การมองสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์เชิงกวี มีจินตนาการอันกว้างไกล อีเมอร์สันถือว่า อัจฉตติกญาณ จินตนาการ และเหตุผลเป็นสิ่งเดียวกัน เพราะแสดงถึงการสร้างสรรค์ของจิต คือ อัจฉตติกญาณ เป็นการที่จิตมองเห็นโดยตรง เหตุผลคือ การที่จิตรู้และเข้าใจส่วนจินตนาการ คือ การที่จิตสร้างสรรค์สิ่งที่ถูกรู้

2. ความคิดเรื่องอุดตราบัว ของอีเมอร์สันจัดเป็นปรัชญา “จิตนิยมแบบจินตนิยม” (romantic idealism) ซึ่งอีเมอร์สัน กล่าวว่าเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างบริสุทธิ์และรวบยอด โดยยอมรับความคิดต่าง ๆ คือ ในทางศาสนา ยอมรับลัทธิสรรพนิยม ซึ่งเป็นทัศนะที่ถือว่าพระเจ้าอยู่ในโลกและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโลก หรือ พระเจ้าคือกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในโลกและในจิตของมนุษย์ ในทางศีลธรรมยอมรับลัทธิปัจเจกบุคคลนิยม คือ การไว้วางใจในตนเอง (self-reliance) ส่วนทัศนะที่มีต่อธรรมชาติและสังคมยอมรับลัทธิมานนิยม คือ ความเชื่อว่าวิญญาณของมนุษย์เป็นสิ่งไม่จำกัด และพระเจ้าก็คือธรรมชาติซึ่งเป็นสิ่งไม่จำกัดเช่นกัน ทั้งสองสามารถรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยอัจฉตติกญาณ

3. ความเป็นพระเจ้าอยู่ภายในวิญญาณของมนุษย์เอง ซึ่งมนุษย์จะรู้ความจริงนี้ได้ ก็โดยอัมตัตติญาณ หรือ การไว้วางใจในตนเอง มนุษย์จะตระหนักความจริงว่า พระเจ้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความจริงทางศีลธรรม คือ ยิ่งมนุษย์ไว้วางใจในตนเองมากเท่าใด ความเป็นพระเจ้ายิ่งมากขึ้น และวิญญาณก็จะยิ่งปรารถนาในความดีสูงสุดทางศีลธรรมมากขึ้น และไปสู่จุดสูงสุด คือ ความเต็มเปี่ยมของตัวตนซึ่งหมายถึงว่า เมื่อคนเราตระหนักในปัจเจกภาพแห่งตนมากเท่าใด เขาก็ยิ่งเป็นมนุษย์สากลมากขึ้น มนุษย์สากลก็คือ มนุษย์ผู้เป็นตัวแทนแห่งมนุษยชาติ และความเป็นปัจเจกภาพจะหมดไป ทุกสิ่งเป็นของพระเจ้า

2. ความสำคัญของ “อัมตัตติญาณ”

อัมตัตติญาณ คือ การตระหนักในการมีอยู่ของตัวเอง ซึ่งก็คือ ความสำนึกนั่นเอง ความสำนึกเป็นพื้นฐานของประสบการณ์ อีเมอร์สันขัดแย้งกับพวกประจักษ์นิยม เพราะพวกนี้ถือว่า ความคิด ความรู้เกิดจากประสบการณ์ เขาถือว่า ความคิดเกิดจากความสำนึกหรือการทำงานของจิตต่างหาก ประสบการณ์เป็นรูปแบบหนึ่งของความสำนึก เป็นเพียงปรากฏการณ์ที่ขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของจิต อีเมอร์สัน ไม่เห็นด้วยกับลอคที่ว่า จิตของมนุษย์ในตอนแรกเริ่มว่างเปล่าเหมือนกระดาษขาว ไม่มีความรู้ความคิดอะไรเลยจนกว่าประสบการณ์ทางผัสสะจะเกิดขึ้น แต่อีเมอร์สันเห็นว่า จิต หรือ อัมตัตติญาณ หรือ ความสำนึก เป็นสิ่งที่รู้ตัวเอง สร้างความคิดของตัวเองยิ่งกว่านั้น ยังสามารถรู้ในสิ่งที่ไม่จำกัดได้ด้วย คือ รู้ว่าจิตของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่แท้จริงที่สมบูรณ์ไม่จำกัดและเป็นอิสระ

3. ธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์

1. ความดีแท้จริงสำหรับชีวิตมนุษย์อยู่ที่ตัวตนภายในของเขาเอง คุณค่าของมนุษย์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสาเหตุภายนอกตัวมนุษย์ ซึ่งต่างจากลัทธิพิวริตัน ถือว่า ความดีแท้จริงต้องได้จากพระเจ้า ส่วนพวกนิยมเหตุผล ถือว่า อยู่ที่สังคมที่เจริญก้าวหน้า แต่อีเมอร์สันถือว่าจุดศูนย์กลางของพลังของความเป็นมนุษย์อยู่ในวิญญาณของมนุษย์ สวรรค์และคุณค่าของมนุษย์อยู่ที่ “สิ่งที่มนุษย์เป็น” ไม่ใช่ “สิ่งที่มนุษย์มี” เพราะสิ่งที่มนุษย์เป็นคือ พื้นฐานจุดเริ่มต้นสิ่งที่มนุษย์มีเกิดขึ้นภายหลัง

2. กฎธรรมชาติ และกฎแห่งจิตวิญญาณ คือ กฎเดียวกัน เพราะกฎธรรมชาติสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกที่จิตมีต่อธรรมชาติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎภายในจิตของมนุษย์ คือ กฎศีลธรรม ส่วนกฎภายนอก คือ กฎของธรรมชาติ ทั้งสองกฎจะรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเมื่อวิญญาณยอมรับธรรมชาติเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตของตน และมีความชื่นชมยินดีในธรรมชาติ

4. ทศนะที่มีต่อ “ธรรมชาติ”

อีเมอร์สันได้บอกถึงประโยชน์ที่ธรรมชาติให้แก่มนุษย์ว่ามี 4 อย่าง คือ

ก. โภคภัณฑ์ ส่วนต่าง ๆ ของธรรมชาติได้บำรุงเลี้ยงและให้ความสะดวกสบายแก่ชีวิตมนุษย์ เช่น พืช ลม ฝน ดวงอาทิตย์ เป็นต้น

ข. ความงาม มนุษย์จะรับรู้และชื่นชมในรูปแบบของธรรมชาติโดยได้รับการส่งเสริมจากคุณธรรมซึ่งเป็นส่วนประกอบของจิตชั้นสูง

ค. ภาษา ถ้อยคำที่มนุษย์ใช้เรียกสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้นต้องมีวัตถุจริงสนองตอบ นั่นคือ ข้อเท็จจริงทางจิตทุกหน่วยจะมีข้อเท็จจริงทางธรรมชาติสอดคล้องกันไป

ง. ระเบียบ ธรรมชาติช่วยวางหลักเกณฑ์ความเข้าใจของมนุษย์ในการรับรู้โลกในความจริง 2 อย่าง คือ เรื่องของอวกาศและเวลา กับ ความจริงทางศีลธรรม

5. สุทธิชนนิยมทางศีลธรรม

1. อีเมอร์สันมองโลกในแง่ดีด้วยหลักศีลธรรม เขาเชื่อว่า วิญญาณที่ไว้วางใจในตนเองอย่างแท้จริง จะตระหนักว่า โลกนี้ยุติธรรมและสวยงาม ความขัดแย้งภายในโลกนั้น แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติเป็นทวินิยมโดยจำเป็นแต่ทุกสิ่งก็เป็นเอกภาพกัน

2. สังคมมนุษย์เป็นเพียงปรากฏการณ์ของสังคมที่เป็นจริงและเป็นสากลมากกว่า นั่นคือ สังคมแห่งจิต หรือ อาณาจักรของพระเจ้าซึ่งศักดิ์ศรีและความดีเลิศของมนุษย์อยู่ที่นั่น

อ้างอิง

1. Stow Persons, **American Minds A History of Ideas** (New York; Robert E.Krieger Publishing Company, 1975), p.223
2. Ralph Waldo Emerson, **American Thought before 1900**, p. 280-290
3. Emerson, in Brooks Atkinson, ed., **The Complete Essays and Other Writings of Ralph Waldo Emerson**, p. 93, from “Compensation” (New York; Modern Library, 1940)

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความหมายของคำว่า “อุตตฺรภาวะ” และ “อัชฌัตติกญาณ” ในปรัชญาของอริเมอรส์ัน
2. อริเมอรส์ันหมายความว่าอย่างไรที่ว่าเมื่อบุคคลตระหนักในปัจเจกภาพแห่งตนแล้วปัจเจกภาพก็จะหมดไป
3. อริเมอรส์ันมีทัศนะต่อเรื่องประสบการณ์ทางผัสสะ และความสำนึกอย่างไร
4. สำหรับอริเมอรส์ันธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์คืออะไร
5. ธรรมชาติได้ให้คุณประโยชน์อะไรแก่มนุษย์บ้างในทัศนะของอริเมอรส์ัน
6. จงแสดงถึงการเป็นสุทธรรศนนิยมทางศีลธรรมของอริเมอรส์ัน